

*Драган Ж. Марковић**

Институт за политичке студије, Београд

СВОЈИНСКИ ОДНОСИ И ДЕМОКРАТИЈА**

Сажетак

Основни циљ рада је да аргументовано покаже да је демократизација својинских односа један од предуслова за развој демократског друштва и демократизацију политичких институција. Закључује се: да је основна претпоставка демократизације политичких институција Србије демократизација својинских односа која подразумева да најшири слојеви становништва управљају друштвеном репродукцијом; да сви држављани могу управљати својом државом само уколико располажу државном имовином; да је демократизација својинских и политичких односа неизоставни услов интеграције Србије у светску заједницу, која се не може вршити преко аутократске власти; да савремена демократизација својинских односа кроз развијање радничког акционарства, деоничарства и задругарства има за циљ да путем побољшања својинског статуса произвођача повећа њихову мотивацију која је основни чинилац економске ефикасности у свим историјским условима.

Кључне речи: својински односи; демократизација; демократски капацитети; политичке институције.

Првобитна племенска својина је била изворна, заједничким радом стечена својина свих чланова заједнице који су управљали заједничком имовином и самим собом. Али таквом заједницом

* Научни саветник

** Овај текст је настао као резултат рада у оквиру пројекта бр. 179009, који финансира Министарство просвете науке и технолошког развоја Републике Србије.

више је управљала природа јер је више зависила од производа природе него од сопствене производње.

Развој производње је омогућио да произвођачи управљају својим производима али и да производи управљају произвођачима. Ради сопственог опстанка, произвођач се морао посветити производу који је постао његова претпоставка и чијој се владавини морао повиновати. Владавина отуђеног производа над произвођачем условила је владавину над обезвлашћеним невласницима. Тежња за влашћу над произвођачем проистиче из тежње за влашћу над производом да би се надвладала власт производа над самим власником.

У сваком производу се опредмеђује сам радник јер је управо производни рад његова животна енергија која га по његовој вољи напушта и отуђује се у спољашњем објекту. Као средство животне егзистенције произвођача, отуђени производ је истовремено незамењиви услов његове слободе јер само жив може бити слободан. Као незамењиви део његове егзистенције, отуђени производ је и апсолутни господар над произвођачем који му посвећује цео живот, због чега се цела епоха људске производње може означити као владавина опредмећеног рада над живим радом.

Својина је, као израз те владавине, могла настати и одржавати се само на противречном односу између непосредног произвођача и његовог производа. Технолошки већ отуђен, производ се од свог произвођача и друштвено могао неповратно отуђити, и не само непосредно већ и преко свог власника као отуђена друштвена сила. Производња вишкова производа изнад неопходног егзистенцијалног минимума произвођача омогућила је да и они који не производе присвајају туђе производе и на тај начин обезбеђују не само своју егзистенцију него и своју власт над произвођачем, претварајући их у средство сопствене егзистенције.

Присвајањем туђег рада, својина је постала пресудни чинилац људске слободе. Имати, а не радити постало је судбоносни услов опстанка. Зато је богатство, а не рад, постало главни циљ и основни смисао људског живота. „Поред великих обећања у вези са животом на оном свету, Заратустра за себе и своје верне присталице очекује да божија милост донесе пре свега богатство. Као награду за морално понашање, будизам обећава световњацима частан и дуг живот и богатство, у потпуном складу са учењем свеиндијске верске унутарсветске етике. Бог богатством благосиља побожног

Јеврејина. А код аскетских праваца протестантизма (калвиниста, баптиста, меноита, квекера, реформисаних пијетиста, методиста), богатство је – уколико је стечено рационално и легално – и један од симптома „потврде“ стања милости“.¹⁾

Кад је богатство основни смисао људског живота, људска јединка се не потврђује њеним радом већ њеним имањем. Она вреди колико вреди њена имовина, моћна је толико колико поседује, и слободна је колико је богата. Како констатује Ерих Фром, „...за модерног човека идеја приватне својине постала је нешто свето, што се више или мање изједначава са слободом или личним идентитетом...“, и „...ко одузме човеку својину, уништава га тиме као индивидуума...“, а „...то је тако пре свега што у једном систему који не сматра битним биће него имање, човек доживљава себе као личност превасходно на основу својине коју поседује или контролише“.²⁾

Људска јединка до индивидуалне самосвојности није могла доћи другачије него присвајањем спољашњих услова своје егзистенције јер само ако влада тим условима може владати и сама собом. Индивидуализацијом првобитне племенске својине вршена је индивидуализација и људске јединке, која се тиме ослобађала своје зависности и према природи и према другим људима.

Услови животне егзистенције самим присвајањем се не стварају него се само прерасподељују. Тиме се и само стварање повољних услова егзистенције подређује интересима једне стране. Иста средства богаћења и ослобађања на једној, су средства изабљивања на другој страни, због чега је непосредни произвођач као објекат експлоатације у подређеном положају, и према експлоататору и према средствима експлоатације. У робовласништву је роб заједно са средствима експлоатације непосредно подређен свом господару, за којег су средства експлоатације примарнија од објекта експлоатације. У феудализму је кмет непосредно везан за земљу а тек преко земље и за земљовласника, са којим у самом процесу производње нема никакве непосредне везе.

Најамни радник у капитализму готово у потпуности је ослобођен непосредне подређености послодавцу, али је непосредније везан за капитал као основно средство експлоатације. И ако

1) Макс Вебер, *Привреда и друштво*, Просвета, Београд, 1976, том I, стр. 444.

2) *Револуција наде*, Графос, Београд, 1978, стр. 162.

је раније третиран као живи додатак земљи, сада се непосредни произвођач претвара у све безначајнији живи додатак мртвог капитала.

Сваки експлоататор је толико зависан од објеката своје експлоатације да без њега не може ни постојати и није зависан само од објекта већ и од средстава експлоатације којима мора монополски располагати да би имао кога експлоатисати. И што је са механизацијом производње постајао независнији од објекта, експлоататор је бивао све зависнији од средстава експлоатације.

И власник и невласник у подређеном су положају према власништву као сопственом отуђењу. Сопствене отуђености човек се не може ослободити док отуђујући производни рад не замени слободним стваралачким радом. А кад се човек престане отуђивати у сопственом производу, престаће и његово отуђивање према другом човеку. Развој својинских односа управо иде у том правцу. Како пише Шумпетер, „...капиталистички процес, замењујући само један пакет акција за зидове и машине једне фабрике одузима животну снагу самој идеји својине...“, јер „...савремена корпорација, мада је производ капиталистичког процеса, социјализира буржоаски дух и несумњиво сужава обим капиталистичке побуде“.³⁾

Зато у сваком погледу слаби лична идентификација власника са власништвом и, према Фрому, већ „...данас је мало остало од „ранијег“ осећања према својини...“ када је „...човек осећао извесну љубав према свом власништву...“ и „...био поносан због поседа“. Данас „...човек воли новину ствари коју купује и спреман је да је одбаци кад се појави нешто новије...“⁴⁾ а преокупацију ствари све више из људске свести и осећања потискује преокупација стварањем.

Интерес за производом, који проистиче из потребе за производњом, још од самог настанка људске производње све више уступа место интересу за стваралаштво, које проистиче из потребе за самим стваралаштвом. Уколико је стваралаштво подстицано неким спољашњим побудама, то су више општедруштвени него себични циљеви самог ствараоца. Како пише Галбрајт, „... за доброг припадника слободних занимања, за доброг умјетника или учењака држи се да је везан дугом према опћим, заједничким циљевима

3) Јозеф Шумпетер, *Капитализам, социјализам и демократија*, Култура, Београд, 1960, стр. 210 и 230.

4) *Здраво друштво*, Рад, Београд, 1983, стр. 143.

који постоје на његову подручју и да их настоји измјенити у складу са својим нагонима, укусом и знањем“.⁵⁾

Развијањем робне производње отпочело је економско повезивање индивидуалног власништва. На тој основи је започето и повезивање индивидуалног управљања, које је уместо аутократске, наговестило демократску владавину. Прелазак са аутократије на демократију представља у суштини разотуђење управљања. Приватно својинска индивидуализација управљања значила је осамостаљивање и припремање људских јединки за заједничко управљање друштвеном имовином.

Развој индустријске технологије захтевао је непосредно интегрисање управљања репродукционим токовима, тако да су „...одлуке у модерним пословним предузећима и потхватима производ рада група а не појединаца...Створена је ситуација у којој подузетник више не постоји као индивидуална особа ни у једном зрелом индустријском предузећу...“, већ је „...управа фирме преузела од подузетника моћ управљања подужећем...“, а „...управа је колективна и непотпуно дефинисана јединка...“, у коју је „...укључен само мален дио оних који судјелују у одлучивању“.⁶⁾ Уместо власника капитала, основни субјект управљања постају носиоци знања, јер се „...одлуке темеље на различитим специјализираним научним и техничким знањима, на акумулираним информацијама, на нагомиланом искуству и на умјетничком или интуитивном смислу, односно надарености многих особа...“⁷⁾

Подруштвљавање управљања индустријском производњом захвата и непроизводне сфере, па и саму државу јер „модерна технологија повлачи за собом све веће јачање и проширење функција модерне државе...“, ⁸⁾ које више не могу

представљати монопол повлашћених појединаца већ морају захватати целу друштвену заједницу. С подруштвљавањем својине индустријска технологија доноси и подруштвљавање управљања, којим се аутократска држава трансформише у демократску државу. С преношењем непосредног управљања предузећем на све запослене, и непосредно управљање државом мора се преносити на све држављане.

5) John Kenneth Galbraith, *Нова индустријска држава*, Стварност, Загреб, 1970, стр. 155.

6) *Исто*, стр. 74. и 80.

7) *Исто*, стр. 92.

8) Рудолф Хилфердинг, *Финансијски капитал*, Култура, Београд, 1958, стр. 152.

Сви држављани могу управљати својом државом само уколико располажу државном имовином. Истински народна држава може бити једино самоуправна организација самог народа, која не настаје насупрот постојећој држави већ демократском трансформацијом саме државне организације. „Идеје самоуправљања, партиципације, радничке контроле и радничких права су основа демократије и то би требало да буде унето у пројекат демократске транзиције у Србији“.⁹⁾

Прихватањем демократизације својинских односа, Србија би, ради укључивања у светске економске токове, морала прихватити одговарајућу организацију производње, засновану на производним програмима којима се мора прилагођавати и организација предузећа, уместо да се програми прилагођавају окошталој организацији предузећа. А што је подела рада развијенија, на реализацији истог програма радиће све већи број предузећа која се економски морају непосредно повезивати.

Непосредно повезивање репродукционих токова подразумева и непосредно управљање истим, које је по својој природи демократско и незамисливо без слободне иницијативе непосредних актера друштвене репродукције. А на таквој економској основи, и политичка власт се мора демократизовати.

Демократизација својинских и политичких односа неизоставни је услов интеграције Србије у светску заједницу, која се не може вршити преко аутократске власти. У сукобу с аутократским тенденцијама, и у националном и у међународним размерама, заправо се и одвија интеграција националних заједница у светску заједницу. У борби за ту интеграцију, прогресивне снаге Србије би се морале повезивати са прогресивним снагама у свету, јер се отпори на које она наилази, само удруженим снагама могу сламати.

Темељита демократизација међународне организације морали би кренути од темеља – демократизације транснационалних корпорација, која је застала на предузетничком акционарству и радничкој партиципацији. Заменом капиталистичких акција задружним уделима и партиципације задружном демократијом, располагање и управљање корпорацијом би са повлашћених акционара и професионалних менаџера проширило на све запослене, који би у подели и располагању новоствореном вредношћу суделовали према

9) Загорка Голубовић, *Како калимо демократију – шта нисмо научили*, Албатрос Плус, Београд, 2011, стр. 61.

укупном доприносу њеном стварању. „Реч је о ширем и дубљем значењу таласа активирања радника – акционара, који могу да покрену демократску трансформацију друштва одоздо, што и јесте главни смисао доследно схваћеног процеса демократизације“.¹⁰⁾

Са предњачењем у технологизацији производње неизоставно иде и предњачење у демократизацији производних односа, које се огледа у ширењу управљања са професионалних управљача на све запослене. Доминантној конкурентности јапанских корпорација допринело је с увођењем нових технологија и увођење самоуправљања, без којег се нове високе технологије не би могле ефикасно примењивати. „Јапански радници су, окупљени у мале, децентрализоване радне групе, сами одлучивали о начину рада и те су одлуке за руководиоце биле светиња...“¹¹⁾

Савремена технологизација истовремено и унапређује капиталистичку репродукцију и поткопава њене темеље. То изазива и противречно реаговање капиталистичке класе која је принуђена и да подстиче и да сузбија демократизацију својинских односа која јој поткопава владајуће позиције. „...Демократија је историјски процес зачет у капитализму који се, међутим, може уистину реализовати једино превазилажењем капитализма...Демократија под капитализмом је, дакле, стварна али ограничена („спутана демократија“, „ограничена демократија“, „парцијална демократија“, „демократија ниског интензитета“)“.¹²⁾

Савремена демократизација својинских односа кроз развијање радничког акционарства, деоничарства и задругарства има за циљ да путем побољшања својинског статуса произвођача повећа њихову мотивацију која је основни чинилац економске ефикасности у свим историјским условима. Акционарство радника као непосредних произвођача, значи поновно сједињавање свих основних компоненти својинског располагања: употребе, управљања и плодоуживања, односно интегралног коришћења својине. То сједињавање је у суштини деприватизација, а не реприватизација својине за коју се залажу аутократске владајуће структуре. Реприватизација државне својине у суштини не представља стварну демократизацију својинских односа, јер и државна као и приватна својина представља присвојен туђи рад.

10) Исто, стр. 199.

11) John Naisbitt, *Мегатрендови*, Глобус, Загреб, 1985, стр. 199.

12) Вилијам И. Робинсон, *Подстицање полиархије*, Албатрос Плус, Београд, 2012, стр. 364.

По својој социјалној и друштвено-економској основи акционарство треба да се демократизацијом својинских односа приближава задругарству, као што је још Шарл Фурие предсказао да „... нема потпуног јемства за крупно власништво све дотле док народ не постане ситан власник с купонима радничких дионица“.¹³⁾ Данаас су у многим, посебно развијеним земљама, не само професионални управљачи већ и радници, као поседници деоница и акција, сувласници великог, и све већег дела крупног капитала.

До стварне демократизације својинских односа у Србији још увек није дошло јер бирократска и аутократска власт за то истински никад није била заинтересована. Један облик аутократског управљања друштвеном репродукцијом, прикривен формалним самоуправљањем, замењен је другим обликом аутократског управљања прикривеним вишепартијским парламентаризмом.

Иако се све партије, укључујући и оне најаутократскије, изјашњавају за демократију, у средиште њихових програмских опредељења стављени су приватна и државна својина, док су облици заједничког власништва потиснути на маргине и у програмским документима већине странака се и не спомињу.¹⁴⁾

Протагонисти свакодневне политичке кампање за приватизацију и апсолутизацију монополистичких облика приватног и државног власништва су оне снаге које то власништво већ поседују или настоје да га се што пре домогну. „Поента је у начину на који је протумачен концепт својинске трансформације, где је а) плурални облик својинске трансформације редукован на претварање свих других облика у приватно власништво; б) сходно томе уништавање државне својине над стратешким индустријским привредним објектима и пољопривредним газдинствима и стварање приватних монопола; ц) злоупотреба процеса приватизације у циљу остваривања приватних, партијских интереса (ширење корупције на врху пирамиде власти, легализација прања новца и илегално стеченог богатства, јефтина распродаја државне имовине у политичке сврхе...)“¹⁵⁾

13) С. Fourier, *Цивилизација и нови социјетарни свијет*, Школска књига, Загреб, 1980, стр. 161.

14) Види: Дијана Вукомановић, „Концепти приватизације у програмима политичких партија у првој деценији транзиције у Србији“, *Српска политичка мисао*, бр. 2/2009.

15) Загорка Голубовић, *Како калимо демократију – шта нисмо научили*, исто, стр. 197.

Из тежње за монополизацијом власништва проистиче и тежња за монополизацијом власти, и обратно. А велико приватно богатство насупрот масовног сиромаштва је неизоставни услов и освајања и задржавања освојене власти над обезвлашћеним масама. „...Акценат је на једном од нових/старих сукоба, који наново избија на површину са „инвазијом неолиберализма“..., која брише са мапе друштвене структуре трудбенике који и даље живе само од својега рада (лишени права власништва), будући да се и даље третирају само као погонска снага за увећање капитала нових корпорацијских сила и њихових протагониста. Другим речима, није само неједнака расподела друштвеног богатства мотиватор нових сукоба између радништва и ексклузивних власника капитала, већ и опстајање старих облика моћи оних који су приграбили сав друштвени капитал и подршку државе у легализовању једностраног схватања својинских облика и својинске трансформације“.¹⁶⁾

Монополистички облик приватног власништва добио је своју идеолошку рационализацију у платформи малих и средњих предузећа као наводно најперспективнијих носилаца економског развоја. Монополистички оријентисаним државно-партијским структурама не одговара непосредно повезивање привредних субјеката у велике корпорације и шире привредне асоцијације које не могу држати под својом доминацијом, због чега су ситносопственичко власништво и привредна аутархија у средишту њихове економске политике. Уместо трансформације на бази демократизације својинских односа, повратак на класичне монополистичке облике власништва води распадању великих система и подстицању сепаратистичких тенденција у свим сферама друштвеног живота. А то уместо демократизације захтева још већу аутократизацију државне власти, која споља мора утицати на одржавање друштвеног поретка.

Као главни ослонац аутократске власти, ствара се својинска структура „на кримигеној основи, с једне стране путем пљачке, а с друге стране, путем...приватизације, којом се цела предузећа купују будзашто...Опљачкана су и будзашто откупљена друштвена предузећа“.¹⁷⁾ Сузбијан је и сваки облик економске интеграције који није у интересу и под надзором владајуће државне и страначке

16) Исто, стр. 196.

17) Слободан Вучетић, *Демократија без доказа*, БИГЗ, Београд, 1994, стр. 266/267.

елите.¹⁸⁾ Због крупних деформација у политичкој, економској и социјалној структури друштва, Србији прети опасност „од дуготрајног таворења у статусу сиромашног и криминализованог друштва, све већег социјалног раслојавања на врло уску богаташку класу и огромну већину грађана на рубу голе егзистенције, све јачих политичких и социјалних тензија“.¹⁹⁾

Проблем би се могао решити законском заштитом сваке и свачије, сопственим радом и заслугом стечене својине, што подразумева строгу забрану сваког нелегалног и нелегитимног присвајања туђе имовине. Али то би захтевало плебисцитарно изјашњавање свих грађана о таквој законодавној регулативи, јер све док мањина доноси државне законе, доносиће их у своју корист.

Демократизација својинских односа је неизоставни услов демократизације друштва и политичких институција. Без демократизације својинских односа не може бити ни истинске демократизације државних и националних заједница, која једина може уздрмати темеље аутократског глобалистичког поретка. Суштинска демократизација својинских односа подразумева да сваки запослени зарађује према свом доприносу новоствореној вредности, да самостално управља својом пословном јединицом, али и да сразмерно свом доприносу равноправно партиципира у располагању целокупном заједничком имовином и управљању целом корпорацијом. „Демократија може опстати као јединство еманципаторског покрета и поретка, онога што је креће напред и што јој даје стабилност, синтеза делотворности и партиципације грађана у доношењу важних политичких одлука, слободе и социјалне правде, знања и морала“.²⁰⁾ На тој основи и политичка власт ће се демократизовати и претварати у непосредну власт самог народа.

Најбржи пут демократизације својинских односа свакако представља прелазак производних средстава у руке самих произвођача, кроз радничко деоничарство или кроз удруживање на принципима заједничког остваривања дохотка. Стварну трансформацију државног власништва у заједничко власништво свих чланова друштвене заједнице у почетку би могло представљати

18) Види: Драган Марковић, *Демократија и партократија*, Институт за политичке студије, Београд, 2009.

19) Слободан Вучетић, *Приватизована држава*, Стубови културе, 1996, стр. 23-24.

20) Зоран Видојевић, „Историјски биланс и будућност демократије“, *Српска политичка мисао*, Институт за политичке студије, Београд, бр. 3/2009, стр. 17

дозначавање акција, деоница или задружних удела запосленим и пензионисаним лицима сразмерно доприносу који су у току минулог радног века дали стварању државног капитала. У одсуству правих мерила, за основу би се могле узети разлике у висини личних примања као претпостављени израз индивидуалних разлика у квантуму уложеног рада.

Због немогућности да се егзактно утврде стварни доприноси сваког учесника у стварању државног капитала и настојања политичке елите да незаслужено приграби највећи део деоница, поузданији пут за демократизацију својинских односа представља постепено преузимање државних средстава од стране удружених радника на принципима заједничког остваривања дохотка. Заједничко остваривање дохотка подразумева присвајање и на основу живог рада, а не само на основу уложених средстава као у акционарству. То је веома значајно не само зато што су за већу производњу мотивисани и радници који не поседују акције, већ и због тога што је мотивација јача кад се присвајање врши и на основу живог и на основу опредељеног рада. Зато је сасвим оправдана тенденција да се радничко акционарство трансформише у заједничко остваривање дохотка.²¹⁾

Да би се средства друштвене репродукције репродуковала као заједничко власништво, неопходна је одговарајућа расподела новостворене вредности према улагањима живог и минулог рада у њено остваривање. Расподела према радном доприносу онемогућава експлоатацију, јер сваки појединац и свака организација заједнички присвајају и самостално располажу оним делом заједничког производа који одговара њиховом радном доприносу, али истовремено сви заједнички располажу сваким појединим делом друштвеног производа, уколико заједнички одређују опште услове својинског располагања.

Да би се омогућило слободно располагање сопственом имовином, морали би бити озакоњени сви облици легалног власништва, као један од основних услова слободног удруживања грађана, а нарочито колективно власништво локалних заједница и свих облика непосредног располагања грађана одређеном заједничком имовином. Тиме би локалне заједнице и сви грађани били својински обезбеђени и мотивисани за увећавање како индивидуалне тако

21) Види: Драган Марковић, *Демократија и својина*, Институт за политичке студије, Београд, 2012.

и заједничке имовине без које је савремени живот практично немогућ.

Својеврсну транзицију може представљати својинска трансформација јавних предузећа у акционарска, односно деоничарска друштва. То подразумева да се имовина јавних предузећа трансформише у акционарске или деоничарске уделе давалаца и корисника услуга, односно запослених и грађана, чиме би се практично извршило разотуђивање отуђених средстава самодоприноса, као и осталих улагања грађана преко монополских цена услуга.

За оптималан развој демократије и проширење демократских капацитета политичких институција била би неопходна максимална децентрализација надлежности са републичког на локални ниво, која подразумева и одговарајућу финансијску децентрализацију, са чим иде и децентрализација власти и управљања. Тежње за децентрализацијом су, међутим, у жестоком сукобу са централистичким тежњама да се што више послова и средстава концентрише у врху државе.

Доминација државне управе доводи до сужавања демократије и до отуђења власти од грађана. То се огледа у раду како општинских скупштина тако и републичке скупштине, које су уместо грађанима окренуте владајућим политичким странкама.

Због неизграђености демократских механизма, могућности утицаја грађана на садржину скупштинских одлука су веома мале. Чак се и закони од виталног значаја за друштвену заједницу доносе без икакве организоване консултације грађана, чија се демократска права и обавезе утврђују независно од њихове воље. Да би грађани имали одлучујући утицај на рад представничких органа неопходно би било да се значајне скупштинске одлуке доносе на основу претходног потврђивања у јавној расправи или другим облицима непосредног изјашњавања грађана чијим би се опредељењима њихови изабрани представници руководили у свом иступању и одлучивању.

ЛИТЕРАТУРА

- Вебер, Макс: *Привреда и друштво*, Просвета, Београд, 1976.
- Видојевић, Зоран, „Историјски биланс и будућност демократије“, *Српска политичка мисао*, Институт за политичке студије, Београд, бр. 3/2009.

- Вукомановић, Дијана, „Концепти приватизације у програмима политичких партија у првој деценији транзиције у Србији“, *Српска политичка мисао*, Институт за политичке студије, Београд, бр. 2/2009.
- Вучетић, Слободан: *Демократија без доказа*, БИГЗ, Београд, 1994.
- Вучетић, Слободан: *Приватизована држава*, Стубови културе, 1996.
- Galbraith, Kenneth John: *Нова индустријска држава*, Стварност, Загреб, 1970.
- Голубовић, Загорка: *Како калимо демократију – шта нисмо научили*, Албатрос Плус, Београд, 2011.
- Dunn, J.: *The economic limits to modern politics*, Cambridge University Presse, Cambridge, 1990.
- Марковић, Драган: *Демократија и партократија*, Институт за политичке студије, Београд, 2009.
- Марковић, Драган: *Демократија и својина*, Институт за политичке студије, Београд, 2012.
- Naisbitt, John: *Мегатрендови*, Глобус, Загреб, 1985.
- Робинсон, Вилијам И.: *Подстицање полиархије*, Албатрос Плус, Београд, 2012.
- Fourier, С.: *Цивилизација и нови социјетарни свијет*, Школска књига, Загреб, 1980.
- Фром, Ерих: *Здраво друштво*, Рад, Београд, 1983.
- Фром, Ерих: *Револуција наде*, Графос, Београд, 1978.
- Хилфердинг, Рудолф: *Финансијски капитал*, Култура, Београд, 1958.
- Шумпетер, Јозеф, *Капитализам, социјализам и демократија*, Култура, Београд, 1960.

Dragan Z. Markovic

PROPERTY RELATIONS AND DEMOCRACY

Resume

The progress of production technology is obligatory connected with the democratization production of relations progress. This process is manifested by transmission of management from professional managers to all the employees. The modern techonology simultaneously advances capitalistic reproduction and also undermine its foundations. It provokes the contradictory reaction of capitalistic class wich is forced not only to stimulate but also to stop the democratization of property relations wich under-

mine its rule positions. The main aim of the modern property relations democratization is to increase the producer motivation through development of workers stock sharing, part sharing and cooperative. Property status of producer should also increase his motivation, which is the main factor of economical efectivity in whole historical conditions.

Democratization of property relations is essential condition of not only society but also political institutions democratization. Without the property relations democratization there could not exist the real democratization of state and national communities, which are only capable to shake the foundations of autocratic globalistic social order.

Essential property relations democratization means that earning of each employee equals to his contribution to the new created value. It also means that each employee independently manages his work unit and equally his contribution takes part at the disposal of entire common property and at the management of the whole corporation.

Each citizen could rule his state only in case that he disposes the state property. The real people state could be only the selfruled organization of people, which is not arised against the existing state, than by the democratic transformation of the state organization.

Domination of the state administration makes democracy narrower and takes to the alienation of citizen authority. It is presented not only by the activity of Federal Parliament, but also of municipal Parliament. Instead of citizens those Parliaments collaborate with political parties.

In order to provide that citizens have the main influence to the work of representative organs, the important parliamentary decisions should be taken on the base of previous confirmation and in public discussion or in some other forms of direct declaration of citizens.

Key words: property relations; democratization; democratic capacities; political institutions.